

19

D.66
1977
3

KUNST IN DE SAMENLEVING

WERKGROEP KUNSTEN EN MEDIA

CRM 6 MEI 1977

stichting
wetenschappelijk bureau

Den Haag

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

**Secretariaat:
Bezuidenhoutseweg 195,
2594 AJ Den Haag.
Tel. 070-858303.**

Dit rapport is het eerste van een serie,
die de werkgroep (zie blz. 31) denkt te
produceren.
Het volgende zal als titel dragen:
Media in de samenleving.

eindredactie/opmaak: Piet van Baarsel

KUNST IN DE SAMENLEVING

In deze nota vindt U:

- . Bij afnemende welvaartsgroei is een actief kunstenbeleid extra belangrijk.
- . De overheid heeft tot taak voorwaarden te scheppen voor creativiteits-ontplooiing.
- . Bij stilstand in de welvaart niet het eerst op de kunsten bezuinigen.
- . Het huidige kunstenbeleid heeft de scheppende kunstenaars een maatschappelijke achterstand bezorgd.
- . Een kunstenbeleid dient voorwaardenscheppend te zijn. De overheid dient zich te onthouden van criteria van haar individuele smaak en opvatting.
- . Een objectieve keuze ('wie krijgt wat') dient bevorderd te worden door decentralisatie van de besluitorganen en openbaarheid van de criteria.
- . De overheid dient door haar beleid de kwaliteit impliciet te bevorderen.
- . De overheid kan en mag geen kwaliteit vaststellen of benoemen.
- . Vrijheid van keuze is hoofdbestanddeel van geestelijke vrijheid. Een kunstenbeleid dient daarom de (keuze-) vrijheid van de individuele kunstenaar te beschermen en de burger een zo ruim mogelijk keuzepakket aan te bieden.
- . Integratie van de kunst in de samenleving dient nagestreefd te worden, maar mag nooit gedwongen integratie van de kunstenaar tot gevolg hebben.
- . Benoeming van een afzonderlijk bewindsman voor Kunsten en Media, binnen een departement van O. K. W.
- . Uitkeringen aan scheppende kunstenaars dienen te geschieden via vergelijkbare,

gedecentraliseerde structuren. Aan de huidige ongelijkheid op dit gebied moet snel een einde komen.

- . Hoewel de B. K. R. -regeling voor beeldende kunstenaars principieel niet onder Sociale Zaken zou moeten vallen, maar in een samenhangend beleid uiteraard in de kunstenportefeuille thuishoort, mag deze verworvenheid op geen enkele wijze aangetast worden, vóór nieuwe zekerheden zijn veiliggesteld.
- . Invoering van een beroepsstatuur voor zelfstandige kunstenaars, waardoor ze dezelfde rechten verwerven als alle andere werknemers. Feitelijke werkgevers van zelfstandige kunstenaars dienen ook premieplichtig te zijn voor het werkgeversaandeel in de sociale premies.
- . Erkenning van vakbonden van kunstenaars.
- . Betere, vooral ook culturele controle op collectieve incasso van auteursrechten.
- . Invoering van een nieuw wettelijk statuut op de incasso-organisatie van rechten.
- . Wettelijke erkenning van een vergoedingsrecht voor uitlening van auteursrechtelijk beschermde werken in bibliotheken, artotheken, dicotheken, videotheken en andere -theken. (leenrecht)
- . Werken van auteurs die vijftig jaar of langer dood zijn, zijn in Nederland vrij van auteursrecht. In andere landen rust op gebruik hiervan de verplichting tot afdracht van een bestemmingsheffing t. b. v. sociale fondsen voor kunstenaars ("Betaland Publiek Domein"). Invoering hiervan in het kader van het harmonisatiestreven binnen de E. E. G. verdient sterke aanbeveling.
- . Herhalingsrechten voor uitvoerende kunstenaars dienen (vooral t. b. v. de uitvoerende musici) erkend te worden door snelle ratificatie van de Conventie van Rome.
- . Aansluitend bij de in sommige EEG-landen reeds bestaande praktijk, dient invoering van een zgn. "Volgrecht" voor beeldende kunstenaars bestudeerd te worden. Dit recht voorziet voor beeldende kunstenaars in een (bescheiden) aandeel in de waardestijging van hun werk bij doorverkoop door derden.
- . Sterkere bewaking van het morele recht van de kunstenaar wanneer door maatregelen van collectieve aard hem de persoonlijke controle op gebruik van zijn werk onmogelijk wordt gemaakt.
- . Geen misbruik van wettelijke gereedschappen om verkapte censuurmaatregelen door te voeren. (De "stoelendans" in de kleine bioscoopzaaltjes)
- . Aanstelling van uit de kunstwereld afkomstige culturele attachés bij een aantal ambassades, die in een afgebakende periode de promotie van de nederlandse cultuur ter hand nemen. (Naar succesvol buitenlands voorbeeld)
- . Aan de wederkerigheid van culturele verdragen dient méér inhoud gegeven te worden.
- . In het belang van een beter exportbeleid voor kunsten méér steun voor instellingen als Stichting voor de Vertalingen, Donemus etc. Méér coördinatie met Nederlandse Instituten in het buitenland, méér aandacht voor deelname aan internationale culturele projecten.
- . Overdracht en verbreiding van cultuur is de fundamentele doelstelling van het onderwijs.
- . Niet meer, maar beter professioneel kunstenederwijs.

- . Kunstenaars opleiden tot een hoog ambachtelijk niveau en voorbereiden op strenge kwaliteitseisen.
- . Kwaliteitsverbetering kunstenonderwijs door meer ruimte voor individuele ont-plooiing .
- . Ontkoppeling verband tussen leerlingenaantal en subsidiehoogte bij kunstenon-derwijs. Vermindering aantal studenten per docent.
- . Scherpe selectie, terug naar klassieke kwaliteitseisen.
- . Snelle maatregelen voor verbetering kunstenonderwijs op scholen (expressie- vakken).
- . Breuk tussen publiek en kunst kan alleen geheeld worden door het onderwijs.
- . Activiteiten van beroepskunstenaars op scholen dienen uit het onderwijsbudget gefinancierd te worden.
- . Auteursrechten zijn géén rente uit fictief vermogen. Geen oneigenlijke vermo- gensbelastingaanslagen voor kunstenaars.
- . Beter vergelijkingsbasis bij vaststelling hoogte beloningen aan kunstenaars.
- . Wederinvoering van kasstelsel voor vrije kunstenaars.
- . Afschaffing gemakkelijksbelasting.
- . Invoering bestemmingsheffing t. b. v. nederlandse produktiefondsen.
- . Subsidie is beleidsinstrument. Van beleid naar erkend recht.
- . Huidige bezuiniging op CRM en automatisen in budgetten voor uitvoerende kun- sten bedreigen budgetten voor scheppende kunsten.
- . Verhouding budgetten uitvoerende : scheppende kunsten = 90 : 10.
- . Bij begrotingsvaststelling prioriteit voor scheppende kunsten harder op tafel leggen.
- . Herverkaveling kunstenbudgetten dient onderdeel te zijn van bezinning op het gehele begrotingslandschap.
- . Meer financiële ruimte voor TV-componenten t. b. v. verspreiding kunsten.
- . Naast subsidie ook mogelijkheden tot zelffinanciering van kunsten, bij adequate overheidsmaatregelen (fondsvormingen via wetgeving).
- . Beter een actief opdrachtenbeleid dan automatische subsidies.
- . Actief opdrachtenbeleid vereist naast divers opdrachtaanbod ook contrôle op praktische uitvoering en toepasbaarheid.
- . Voorwaarden aan gesubsidieerde instellingen tot realisering van opdrachten.
- . Tijdelijke dienstverbanden voor zelfstandige kunstenaars.
- . Beter toezicht op 1% regeling bouwwerken.
- . Exploitanteninvloed in opdrachtenbeleid scherp begrenzen.
- . Geen overheidsbemoeienis met prijzen in "kunstcompetities".
- . Inschakelen kunstenaars in projecten van ruimtelijke ordening, esthetisch- ad- viserende functies enz. enz.
- . Opdrachtenbeleid kan en mag nooit geheel in de plaats treden van noodzakelijke sociale voorzieningen.

- . Toekomstig Rijksaankoopbeleid beeldende kunsten met kwaliteit als uitgangspunt.
- . Museumbeleid.
- . Steun aan uitgaven voor "kleinere publieken". Waakzaamheid tegen vervlakkende effecten concernvorming in uitgeverijbedrijf.
- . Formele beroepserkenning voor schrijvers.
- . Betere berekeningsbasis voor auteursrechten uit het gesubsidieerd toneel.
- . Budget voor Fonds voor de Letteren aanpassen aan maatschappelijke realiteit.
- . Opheffing discriminatie non-fiction auteurs en vertalers.
- . Modernisering productiefonds voor de film.
- . Studiofaciliteiten omroepen ook openstellen voor onafhankelijke filmers.
- . Verbetering filmfinanciering.
- . Stelselmatiger deelname aan filmmarkten.
- . Meer co-producties film (filmers-omroepen-overheid).
- . Evenredige beloning scenarioschrijvers.
- . Geen afstand auteursrechten bij filmopdrachten via RVD.
- . Verbetering uitvoeringskansen eigentijdse muziek.
- . Componisten in artistieke leiding orkesten.
- . Meer en beter gebruik nederlandse muziek bij TV, film en radio.
- . Geen ongelimiteerde kostengroei bij instituten uitvoerende kunsten.
- . Vooral voldoende aandacht voor de experimentele, ontwikkelende functie van de podiumkunsten.
- . Decentralisatie is niet: juist de meest kritische theatervormen uitsluitend onder de plaatselijke overheid brengen.
- . Geen "halve subsidies" voor marginale groepen als mimegezelschappen.
- . Betere studie van rol en invloed "vrije" toneelproducenten.
- . Spoedige realisering Nationaal Muziektheater.
- . Meer aandacht voor uitzonderingspositie balletdansers. Budgetten voor omscholing, toeslagen op jeugdloon voor jonge dansers, pensioenvoorzieningen.
- . Auteurs, componisten, auteurs betrekken bij amateurtoneel en -muziek.
- . Open ateliers, vrije akademies etc.
- . Vrijetijds kunstbeoefening.
- . Stimulering dwarsverbanden tussen beroeps- en amateurkunstenaars.
- . Verruiming budgetten lagere overheid voor alle zinvolle initiatieven vrijetijds-kunst.
- . Geen dictatoriale positie Centra voor kunstzinnige vorming.
- . Samenstelling Commissie Kunsten en Media D'66.

KUNST IN DE SAMENLEVING.

Cultuurpolitiek ? Begin dan eerst maar het begrip "cultuur" te definiëren. De betekenis die men eraan hecht, lijkt te variëren met politieke en levensbeschouwelijke opvattingen, zowel als met de eigen plaats in de samenleving en dus in de cultuur. Het begrip blijkt zelfs van land tot land een verschillende inhoud te hebben. (Culture versus Kultur) en de woordenboeken maken ons ook al niet wijzer. In een poging tot definitie schuilt daarom direct al een politieke plaatsbepaling.

Maar hoe we het begrip "cultuur" ook definiëren, zeker is dat de formulering noodgedwongen vaag zal blijven en betrekking zal hebben op een beschavingsgebied zo breed, dat het niet in een enkele cultuurnota te omvatten is. Daarom heeft de D'66-Werkgroep Kunsten en Media besloten het terrein te verkavelen tot een aantal deelgebieden, waarover in de komende jaren in een reeks van nota's de ideeën en opvattingen van D'66 uitgewerkt zullen worden. De nota "Kunst in de Samenleving" is de eerste van deze reeks.

Maar ook al beperkt deze nota zich dus tot het deelgebied van de scheppende en uitvoerende kunsten, toch willen we in deze inleiding althans een poging doen tot benadering van de inhoud die het begrip "cultuurpolitiek" voor D'66 heeft en de richting die een echt cultuurbeleid dient te gaan.

Het culturele peil van een samenleving wordt bepaald door alle aspecten die uitgaan boven het niveau van primaire, materiële welstand, zelfs al behoort ook deze primaire welstand der definitie al tot het cultuurpatroon. Deze niet-materiële aspecten zullen in belang toenemen naarmate de toeneming van de welstand zelf van minder betekenis wordt. Niet alleen zal de materiële welstand in de komende jaren nauwelijks meer kunnen toenemen, bovendien groeit de twijfel aan de waarde van welvaartstoename voor het geestelijk welzijn. In het perspectief mag gesteld worden dat een actief cultuurbeleid erop gericht dient te zijn de aandacht van een zo groot mogelijk aantal burgers meer te richten op de minder materiële aspecten van het leven en op de verbetering van de individuele ontplooiing en de menselijke relaties.

Een duidelijk cultuurbeleid, en in het bijzonder een kunstenbeleid, is van groot belang in een tijdperk waarin een onbewimpeld materialisme hoogtij viert. Maar nog belangrijker is het om bij stilstand in de welvaart te voorkómen dat er het eerst op de kunsten bezuinigd wordt.

Dat gevaar bestaat zolang de kunsten slechts beschouwd worden als de franje van het maatschappelijk leven, als misbare ornamentiek, in plaats van onmisbare creativiteitsbronnen.

Wanneer deze nota zich in zijn vervolg niet beperkt tot filosofie over creativiteit en individuele ontplooiing, maar zich diepgaand bezighoudt met de materiële omstandigheden van juist degenen die zich inzetten voor het niet-materiële welzijn, lijkt dit paradoxaler dan het is. Het partijprogramma van D'66 noemt als politiek uitgangspunt o. m. de bescherming van "mensen die kwetsbaar zijn, omdat ze om enigerlei reden niet goed passen in het maatschappelijk systeem". Helaas vallen vele - vooral scheppende - kunstenaars onder deze definitie. In onze jacht naar welvaart behoren zij tot degenen die wat terzijde geschoven worden. De bescherming van deze groep is meer dan onze sociale plicht, het is een niet te onderschatten belang voor de maatschappij van nu en straks. Het expliciet noemen van de scheppende kunstenaars is geen verkapte poging tot polarisatie; we moeten constateren dat het kunstbeleid van de laatste decennia zich om tal van redenen meer ontwikkeld heeft tot een beleid van instandhouding van instituten dan tot een beleid dat voorwaarden voor creativiteit schept. D'66 meent dat een goed kunstbeleid tot uitgangspunt dient te kiezen, dat de creativiteit aan de basis van de uitvoerende kunsten ligt en dat deze zonder de impulsen van de scheppende kunsten geen werkelijk eigen cultuur in stand zullen kunnen houden, laat staan verder ontwikkelen. Waarmee uiteraard niet gezegd wordt dat voor het uitvoeren van kunst geen creativiteit vereist zou zijn.

Het verbeteren van de levensomstandigheden van degenen die de ideeën aandraagen en uitwerken, waarop een deel van het geestelijk welzijn van de burger van de toekomst gebaseerd zal zijn, is vanuit de visie van D'66 een onderdeel van een samenhangend cultuurbeleid. De overheid kan geen cultuur en zeker geen kunst produceren; evenmin dient de overheid een selectief beleid in subjectieve zin te voeren. Juist om de vrijheid van keuze van de gehele gemeenschap - de som van alle individuele burgers - te waarborgen, dient de overheid zich te concentreren op het scheppen van de materiële voorwaarden en ideële ruimte voor de ontplooiing van individuen en groepen. D'66 pleit dus voor een voorwaardenscheppend kunstbeleid, waarbij de overheden zich niet mogen laten leiden door de criteria van hun individuele smaak en opvatting. Natuurlijk kan de overheid niet ontkomen aan het doen van keuzen, maar zij dient de objectiviteit daarvan te bevorderen door de besluitorganen te decentraliseren, de stem van de betrokkenen (producenten en consumenten) daardoor mee te laten spreken, de mechanismen en de criteria die tot keuze leiden openbaar te maken en het stellen van prioriteiten binnen de beschikbare budgetten evenmin centralistisch op te leggen. Het benoemen en vaststellen van "kwaliteit" is geen overheidstaak; de overheid is censor noch examencommissie. Wel kan en moet de overheid door haar beleid impliciet de kwaliteit bevorderen.

D'66 is er zich in hoge mate van bewust dat mensen verschillend zijn en waardeert deze verscheidenheid positief. D'66 realiseert zich dat mensen op eigen wijzen en vanuit eigenwijze motieven en mogelijkheden aan de cultuur zullen deelnemen - bewust of onbewust, al dan niet beroepsmatig en als gehele of gedeeltelijke arbeidstaak - en zelf ook op even eigenzinnige wijze zullen (willen) bijdragen aan de verdere ontwikkeling van het cultuurpatroon. Het mag nimmer tot de taak van de overheid behoren deze individuele vrijheid door paternalistische selecties vooraf (we verkiezen deze terminologie boven het nog beladener "censuur"), aan te tasten. Juist waar de vrijheid van economisch handelen in de laatste tientallen jaren sterk is afgenomen en in de toekomst door schaarste- en milieuproblemen nog verder zal moeten afnemen, is de

!
bewaking van de vrijheid van handelen en kiezen op geestelijk gebied een eerste vereiste.

Vrijheid van keuze is een hoofdbestanddeel van de geestelijke vrijheid. Deze is het beste gediend met een veelvuldig en veelvormig cultureel aanbod, maar ook met activiteiten die de burger leren maximaal van dit aanbod te profiteren. Wil de mens vrij kunnen oordelen, dan moet hij daartoe ook in staat gesteld zijn voor voortgaande vorming zowel als door een vrije en ongehinderde informatiestroom.

Vertaald naar het gebied van de kunsten betekent dit dat de overheid dient mee te werken aan de mogelijkheid een zo breed mogelijk assortiment aan de burger te presenteren; dat een voorwaardenscheppend kunstbeleid zich bezig dient te houden met de brede basis van mogelijkheden, waarop de kwalitatieve toppen dan meer kans hebben te ontstaan. Kunstmatige instandhouding van een hoogste verdieping zonder aandacht voor fundering en lagere étages zal elk gebouw doen instorten. De wet van de zwaartekracht geldt ook voor een kunstenbeleid.

Zoals al gesteld in het partijprogramma van D'66, staat voor de partij de maatschappelijke relevantie van kunst niet ter discussie. De maatschappelijke relevantie van een veelvormige, veelsoortige kunst en cultuur is voor D'66 axioma en uitgangspunt, waarbij D'66 wel de integratie van de kunst in de samenleving voorstaat, maar meent dat dit niet mag betekenen de gedwongen integratie van de kunstenaar.

HET INSTRUMENTARIUM VOOR EEN KUNSTENBELEID

a. MINISTER EN DEPARTEMENT

Bij het "overzichtelijk maken van het ingewikkelde overheidsapparaat" (partijprogramma D'66), dient de reorganisatie van het overheidsbeleid inzake kunsten en media hoge prioriteit te krijgen. De huidige situatie is reeds onaanvaardbaar en zal dat in steeds hoger mate worden wanneer een actief cultuurbeleid als in de inleiding geschetst, metterdaad gerealiseerd wordt.

Bezien wij de huidige toestand, dan is het cultuurbeleid van de overheid in feite ondergeschoven in een departement dat in naam de M van Maatschappelijk Werk op de laatste plaats heeft staan, maar dan ook alleen in naam. Hoewel de koppeling van Cultuur en Recreatie met Maatschappelijk Werk bij de instelling van het departement voornamelijk op politieke gronden werd ondernomen, kan men zich niet aan de indruk onttrekken dat in het verleden cultuurbeleid vaak inderdaad beschouwd is als een stukje maatschappelijk werk. Hoe dan ook, de oneigenlijke koppeling doet schade aan beide taken.

D'66 wenst daarom benoeming van een afzonderlijke Bewindsman voor Kunsten en Media

Budgettair zou, zelfs bij de noodzakelijke extra groei van de budgetten voor kunsten en media, deze portefeuille te licht zijn om door een heel departement gedragen te worden. D'66 denkt dan ook aan de conceptie van één departement met tenminste drie Bewindslieden: wedergeboorte van de vroegere - in het licht van een samenhangende cultuurpolitiek zoveel logischer - koppeling van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, met voor elk van deze disciplines een eigen bewindsman. Binnen de portefeuille van de nieuwe bewindsman van Kunsten en Media zouden dan ook gebracht moeten worden de bouwkunst (nu Volkshuisvesting), de fotografie (nu Economische Zaken), het kunstenunderwijs inclusief het kunstnijverheidsonderwijs (nu Onderwijs), en dat deel van de Recreatieportefeuille dat men de "kunstenrecreatie" zou kunnen noemen, benevens enkele her en der over ministeries verspreide kleinere budgetten. De opgave is niet limitatief; detailbestudering van een goede samenhang is gewenst.

Een dergelijke superdepartement zou veel meer dan tot nu toe leiding moeten geven aan een samenhangend cultuurbeleid, Culturele zaken zijn immers niet te "vangen" binnen, of te delegeren aan één of enkele departementen. Ook nu reeds zijn alleen al bij het kunstenbeleid in feite naast CRM ook zulke uiteenlopende departementen als Onderwijs en Wetenschappen, Sociale Zaken, Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Economische Zaken, Justitie, Buitenlandse Zaken en Binnenlandse Zaken betrokken, waarbij op het gebied van de interdepartementale samenwerking en het onderling beleidsoverleg nogal wat leemten bestaan. Instelling van een nieuw ministerie en organisatie van betere interdepartementale samenwerking alléén, zal voor een toekomstig cultuurbeleid evenwel onvoldoende blijken, wanneer e. a. niet plaatsvindt in het kader van een herijking van de doelstellingen van de gehele overheid als "drager van collectieve wensen en bevoegdheden" (D'66 - Beleidsprogram 1977-1981). Dat betekent o. m. dat zo'n superdepartement alleen goed functioneert, wanneer ook op andere gebieden logische koppelingen tot grotere eenheden (landbouw/ruimtelijke ordening/milieu-hygiëne bijvoorbeeld) tot stand komen.

1
De stelling dat een bewindsman van Kunsten en Media vooral leiding zou dienen te geven aan een cultureel beleid, sluit aan bij het D'66-programmapunt dat ministeriële taken beperkt dienen te worden tot algemene beleidsvorming en dat decentralisatie bevorderd dient te worden.

Laat hier evenwel geen misverstand over bestaan, het gaat D'66 daarbij om functionele decentralisatie van bevoegdheden, om sociale democratisering en niet om regionalisering zonder meer, zoals die b.v. in de recente nota's van het ministerie van CRM onder het etiket "decentralisatie" gepresenteerd werd.

Om een voorbeeld m.b.t. democratische decentralisatie van het kunstenbeleid te noemen: de situatie inzake toekenning van toelagen, werkbeurzen en stipendia, en andere uitkeringen aan kunstenaars, is nu uiterst ondoorzichtig. Beeldende kunstenaars ressorteren met hun BKR-regeling onder Sociale Zaken; componisten, letterkundigen, choreografen en filmers onder CRM. Componisten zijn daarbij rechtstreeks op het oordeel van de Minister aangewezen, voor filmers is er een - in zijn opzet achterhaald - Produktiefonds, terwijl ook de Rijksvoorlichtingsdienst stemmen in het kapittel heeft; alleen voor letterkundigen is er de democratischer structuur van het Fonds voor de Letteren, waarin schrijvers, uitgevers en vertegenwoordigers van het bibliotheekwezen samen besluiten nemen.

Invoering van vergelijkbare structuren voor alle vormen van scheppende kunst, dient snel gerealiseerd te worden.

In het kader van een samenhangend kunstenbeleid is het ongewenst dat een grote groep kunstenaars t.a.v. zijn directe bestaansmogelijkheid onder Sociale Zaken en niet onder Kunsten gerangschikt is. We bedoelen hier de beeldende kunstenaars en hun B.K.R.-regeling. De in brede kringen van beeldende kunstenaars bestaande vrees dat een overheveling van hun belangen van Sociale Zaken naar Kunsten aantasting van verworven rechten zou kunnen betekenen, dient zeker in de overwegingen betrokken te worden. Het is evenwel een motief dat in een op de toekomst gerichte planologie geen rol kan spelen, in zoverre het betere per definitie de vijand van het goede is. Wel dient gesteld dat D'66 de afbraak van het bestaande vóórdat het betere tot stand gekomen is, afwijst. In dit speciale geval: dat de B.K.R.-regeling niet aangetast dient te worden, alvorens nieuwe zekerheden voor deze beroepsgroep zijn veiliggesteld.

b. OVERIGE DEPARTEMENTEN

Gesteld werd al dat een samenhangende cultuurpolitiek interdepartementaal zal dienen te zijn. Met betrekking tot de kunsten willen we hier globaal inventariseren welke huidige taken van andere ministeries minimaal in een kunstenbeleid betrokken dienen te worden:

SOCIALE ZAKEN

Zoals gesignaleerd in de paragraaf "sociale zekerheid" van het D'66 verkiezings-program, nadert het stelsel van sociale voorzieningen en zekerheden in ons land zijn voltooiing, maar zijn er nog steeds grote onbillijkheden,

Een van de bevolkingsgroepen die sterk onder deze onbillijkheden lijdt, is de categorie zelfstandige kunstenaars. Beschouwd als ondernemers, genieten zij niet de rechten van werknemers, terwijl anderzijds hun inkomenssituatie zowel als hun arbeidssituatie geen enkele werkelijke overeenkomst met het ondernemerschap heeft.

Omzetvergroting, risicospreiding, arbeid door derden, zijn ondernemersgereedschappen die de kunstenaar niet of nauwelijks ten dienste staan. In sociale zin zijn zij "hun eigen werknemers", terwijl ze nu als "hun eigen werkgevers" beschouwd worden. In feite zijn zij "kwasi werknemers van kwasi werkgevers". Het zijn deze werkgevers (omroeporganisaties, uitgevers, filmproduktieaanschappijen, grafische bedrijven, dag- en weekbladen, toneelbedrijven etc.) die verantwoordelijk (zouden moeten) zijn voor betaling van het werkgeversaandeel in de sociale premies van hun tijdelijke werknemers.

D'66 pleit er dan ook voor zelfstandige beroepskunstenaars onder te brengen in een apart statuut - naar voorbeeld van het per 1-1-1977 in Frankrijk voor schrijvers wettelijk ingevoerde - waardoor ze met behoud van zelfstandigheid dezelfde sociale rechten krijgen als alle andere werknemers. Daarbij dient erop gelet te worden dat sociale uitkeringen niet verward worden met kunstbeleidsinstrumenten.

Er zijn beroepsorganisaties van kunstenaars die zich meer en meer ontwikkelen in de richting van categorale vakbonden. Aangezien ze als zodanig door de overheid niet erkend worden, kunnen ze onvoldoende effectief optreden bij onderhandelingen over collectieve beroepsbelangen (componisten versus radio, schrijvers versus uitgevers etc.). Zoals D'66 in zijn verkiezingsprogramma pleit voor opheffing van discriminatie tussen erkende en categorale vakbonden van middelbaar en hoger personeel, zo pleit D'66 hier voor de erkenning van de vakbonden van kunstenaars.

JUSTITIE

Op het terrein van het auteursrecht doen zich tal van nieuwe ontwikkelingen voor. In een enkel geval (BUMA voor muzik auteursrecht) is de incasso voorbehouden aan een door de overheid aangewezen monopoliehouder. In een ander geval (STEMRA voor mechanische muziekreproductierechten) is er sprake van een feitelijk monopolie, zonder overheidsinmenging. Nieuwe ontwikkelingen (Reprorecht, alsmede de Reproductierechten van Beeldende Kunstenaars) zullen in de toekomst ongetwijfeld overheidsbemoedening vragen. Op het gebied van literaire en dramatische rechten, waar nu nog het "particulier initiatief" overheerst, lijkt overheidscontrole op korte termijn gewenst, terwijl ook te voorziene ontwikkelingen als invoering van het Leenrecht, het "Betalend Publiek Domein", en de uit noodzakelijke ratificatie van de Conventie van Rome voortvloeiende incasso van "aanverwante rechten" de overheid niet koud kunnen laten. In al deze gevallen immers gaat het om collectieve incasso's ten bate van een beroepsgroep, zonder dat altijd tot uitkering aan individuele kan worden overgegaan. Wanneer individuele toedeling op praktische gronden niet mogelijk is, vormen zich fondsen en dan dient er op toegezien te worden, dat de vaak vele miljoenen guldens aan ten bate van de gehele groep geïncasseerde gelden, ook inderdaad ten behoeve van de groep besteed worden. Bij die besteding kan touwtrekkerij ontstaan tussen relatief zwakke groepen van auteurs enerzijds en economisch krachtige belangengroeperingen (uitgevers, platenindustrie) anderzijds. Het is dan de plicht van de gemeenschap de zwakkere partij tegen oneigenlijke machtsuitoefening te beschermen. Slechts in één enkel geval (BUMA) is die overheidsbescherming in rudimentaire vorm - uitsluitend via Justitie - gegeven. D'66 is van mening dat

er een nieuwe wettelijk statuut op de incasso-organisaties van rechten overwogen dient te worden, waarin bijvoorbeeld naast de justitiële ook de culturele controle vastgelegd zou zijn. (Men zie hiervoor ook de paragraaf op pagina 18 e. v. betreffende financiering van een kunstenbeleid.)

Leenrecht

Schrijvers ontvangen hun inkomsten uit hun boeken in de vorm van een percentage op de verkoopprijs (royalty). De verkoop van boeken is gebaseerd op gebruik in de huiselijke kring. Wanneer bibliotheken boeken aankopen en deze openbaar ter uitlening aanbieden, dan is dit een zgn. "secundair gebruik" en daarmee een nieuwe exploitatie van die werken, ten aanzien waarvan een vergoedingsrecht wettelijk erkend dient te worden. Mutatis Mutandis geldt hetzelfde voor iedere secundaire exploitatie van werken, zoals uitlening van beeldende kunst in artotheken, van platen in discotheken, van films in filmotheken en TV-opnamen in videotheken etc.

Sociale motieven (het culturele belang van uitleeninstituten) mogen nooit een argument zijn om één bevolkingscategorie een extra inkomstenderving op te leggen. Ook kunstenaars betalen belasting. D'66 streeft daarom naar snelle erkenning van het leenrecht. Het huidige systeem, waarbij de overheid een symbolisch bedrag aan "leengeld" stort in het Fonds voor de Letteren, op voorwaarde dat slechts "literaire auteurs" hierin mogen meedelen, is een twijfelachtige compensatie en in elk geval discriminerend voor alle auteurs van "non-fiction"-werken, die evenzeer cultuurdragers zijn als hun collega's in het domein der fantasie, en evenzeer discriminerend voor alle andere kunstenaars die het secundair gebruik van hun werk onvergoed zien.

"Betaland publiek domein"

Auteursrechten zijn slechts verschuldigd voor werken van auteurs (schrijvers, componisten e. d.) tot vijftig jaar na hun overlijdensdatum. Daarna vallen hun werken in het zgn. "Publiek domein", waarvan iedere drukker, uitgever, uitvoerend kunstenaar of impresario gebruik kan maken zonder afdracht van rechten. Zo is althans de situatie in Nederland. In een paar Europese landen is wettelijk een "betalend publiek domein" ingevoerd, waarbij gebruik van die "vrije" werken gebonden is aan de storting van een - verlaagd - percentage auteursrechten in een fonds, waaruit sociale taken t. b. v. levende auteurs gefinancierd worden. Victor Hugo al droeg dit idee uit met de stelling: "Welk een mooie gedachte dat onze dode auteurs de levende in leven helpen houden." Hoe dan ook, er is geen reden te bedenken waarom het financieel voordeel van exploitatie van het publiek domein (d. i. het cultureel bezit van het publiek) toe zou vallen aan de enkeling, aan de commerciële uitgever of producent.

D'66 is voorstander van een betalend publiek domein, omdat daarmee de continuïteit van de cultuur gediend kan zijn. Zulks dan in die zin, dat Nederland aansluiting dient te zoeken bij het harmonisatiestreven op dit terrein binnen de E. E. G.

Aan verwante rechten

Onder "aanverwante rechten" (droits voisins) worden o. a. de rechten verstaan van uitvoerende kunstenaars bij herhaald gebruik van hun prestaties. Uitvoerende musici bijvoorbeeld, worden meestal slechts éénmaal gehonoreerd voor prestaties die op band of plaat worden vastgelegd en ontvangen vaak geen vergoeding bij vernieuwd openbaar gebruik van orkestbanden. (Voor de makers van de opgenomen werken voorziet het auteursrecht hier wel in.) Een analoog geval doet zich voor t. a. v. toneelspelers, die ook vaak met éénmalige honorering afgekocht worden. Herhalingsrechten kunnen in deze gevallen alleen door de maatschappelijk sterken

contractueel worden afgedwongen; ze stoelen niet op een wet als de auteurswet. Omdat de problematiek wel met het auteursrecht verwant is, spreekt men hier over "aanverwante"- of "naburrechten". Internationaal werd het recht op vergoeding bij herhaald gebruik vastgelegd in de Conventie van Rome (1961). Nederland heeft deze Conventie evenwel niet ondertekend en niet geratificeerd, hetgeen vooral schadelijk is voor de sociaal-zwakke groep van zelfstandige musici, die door mechanische herhaling van hun eigen prestaties hun werkgelegenheid en inkomen zien teruglopen.

Een louter nationale regeling van het probleem zou grotendeels zonder effect blijven, juist door bijv. het internationale karakter van de platenindustrie.

D'66 staat ratificatie van de Conventie van Rome voor, maar tekent daarbij aan dat in de praktijk voorkomen moet worden dat de aanverwante rechten afgeknabbel worden van de bestaande auteursrechten. Dat zou namelijk betekenen dat de "lamme" de "blinde" zou moeten steunen. Duidelijk dient vastgelegd te worden dat de vergoeding voor het aanverwante recht niet ten koste mag gaan van de auteursrechthebbenden.

Volgrecht

Modigliani ruilde zijn meesterwerken met zijn kastelein om de absinthrekening van één avond te betalen. Modigliani stierf en voor de prijs van een paar flessen absinth werd de kastelein miljonair.

Een extreem voorbeeld, maar het is een feit dat beeldende kunstenaars niet profiteren van de waardestijging van hun werken. In Nederland althans, want in Frankrijk, België en Duitsland bijvoorbeeld bestaat het zgn. "volgrecht" (droit de suite), dat de kunstenaar bij doorverkoop van zijn werk een klein percentage van de prijs toekent. In het kader van de beroepsbescherming van de kunstenaar, is D'66 voorstander van een diepgaande bestudering van de mogelijkheid tot invoering van een "volgrecht" voor werken van beeldende kunst, ook in ons land. Ook in dit geval is aansluiting bij het harmonisatiestreven in E. E. G. -verband gewenst.

Morele rechten

Het morele recht (droit moral) van de kunstenaar om gebruik van zijn werk in een hem onwolgevallige context te verbieden, is onderdeel van zijn auteursrecht. Bij collectivisatie van auteursrechten d. m. v. "dwanglicenties" en anderszins, komt dit persoonlijkheidsrecht gemakkelijk in de klem. Aangezien onze maatschappij zich ontwikkelt in de richting van automatisering stelt D'66 dat extra bewaking van het morele recht van de kunstenaar (dienst keuzevrijheid als individueel burger) inherent dient te zijn aan invoering van collectivistische maatregelen.

Censuur

D'66 is tegenstander van elke vorm van vrijheidsbeknotting van de individuele burger. Oneigenlijk gebruik van wettelijke gereedschappen om maatregelen van censuur te handhaven, (denk aan de recente "49 stoelendans" van Van Agt m. b. t. de bioscoopzaaltjes), wijzen wij krachtig af.

BUITENLANDSE ZAKEN

Voor veel nederlandse scheppende kunstenaars, vooral voor de schrijvers, die gevangenen zijn van het kleine taalgebied, is het een traumatiserende ervaring

("Wat kan ik doen, ik kan U niet bereiken"-Vroman) dat hun markt beperkt blijft tot het eigen volkstuinje. Wim Kan zei het al: "de roem houdt op bij Rozendaal". Toch zou het onjuist zijn de kwaal alleen te wijten aan de beperkte afmetingen. Op exportgebied heeft Nederland een grote naam, ook op het gebied van grafiek en beeldende kunst, via de internationale kunsthandel. Dat de andere kunsten, vertaalde literatuur, toneel, muziek, niet meegetrokken worden in het kielzog van de plastische kunsten zou dus een gevolg kunnen zijn van "onbekend maakt onbemind", vooral als we zien dat andere kleine landen, (Zweden, België) met dezelfde handicaps op exportgebied aanmerkelijk betere resultaten boeken.

Er is in Nederland geen sprake van een cultureel exportbeleid. De met culturele zaken belaste ambassade-ambtenaren lijken te lijden onder ons nationaal minderwaardigheidscomplex, waarin de vinger van Han Brinkers, de kaas en de klompen een hoofdrol spelen. Veel met de moed der wanhoop toch nog ondernomen initiatieven lopen vast op gevolgde procedures. Slechts bij enkele ambassades is een culturele attaché aangesteld; in veruit de meeste gevallen behoort cultuur tot het pakket van de tweede of derde ambassadesecretaris die, zonder ingevoerd te zijn en geplaagd door tijdgebrek, per definitie niet effectief kan zijn op dit moeilijke terrein. Hoewel het niet de finale oplossing voor het probleem zal kunnen bieden, acht D'66 het volgende idee een duidelijke bijdrage tot verbetering van de situatie:

Bij een aantal ambassades naar buitenlands voorbeeld (belgisch, scandinavisch, frans) culturele attachés uit de kunstwereld voor afgebakende periodes (2 à 3 jaar) aan te stellen, die met een duidelijk meerjarenplan naar een buitenland gezonden worden, met geen andere taak dan de aandacht voor de eigen cultuur te bevorderen en zo de beroepsdiplomaten van een oneigenlijke taakstelling te verlossen.

Bij het sluiten van culturele accoorden door B. Z. wordt de wederkerigheid vaak in fraaie termen beleden. Contrôle op het nuttig effect van deze woorden ontbreekt nog wel eens, waardoor reciprociteit in culturele zin verkeert in import zonder export, hetgeen historisch wel verklaarbaar is vanuit de knooppunt-functie van ons land, maar daarom nog niet acceptabel. Aan de wederkerigheid van culturele verdragen dient méér inhoud gegeven te worden.

Bij het buitenlands kunstenbeleid dient méér steun dan tot nu toe gegeven te worden aan de activiteiten van - gesubsidieerde - instellingen als de Stichting voor de Vertalingen van Nederlands Letterkundig werk, de Stichting DONEMUS (Documentatie inzake nederlandse muziek), de enkele Nederlandse Instituten in buitenlandse hoofdsteden etc. Ook de deelname aan internationale culturele projecten vraagt meer aandacht dan tot nu toe gegeven. Gezegd moet worden dat onze vlaamse burens tot nu toe méér aandacht schenken aan de besluiten van de "Conferentie der Nederlandse Letteren" dan wij. (Wat stellen wij in België bijvoorbeeld tegenover het nu te concretiseren Amsterdamse Brakke Grond-project van onze zuiderburen ?)

ONDERWIJS

Onderwijs en cultuur zijn per definitie met elkaar verweven begrippen. Want per saldo is onderwijs het overdragen en verbreiden van (delen van onze) cultuur. Met deze vaststelling wordt allermint een open deur ingetrapt: nadat de klemtoon in het onderwijs te lang op abstracte denkprocessen en te weinig op zintuiglijke waarneming heeft gelegen en we juist de laatste tijd een verheugende

accentverschuiving hebben gezien, wordt thans de discussie over onderwijsvernieuwing gedomineerd door de doelstelling: "meer mensen mondig maken". De kans dat deze doelstelling een ander soort eenzijdigheid introduceert, is niet gering: namelijk het voorbereiden van jonge mensen op politieke strijd. Wenselijk is uiteraard de grotere mondigheid van de burgers. Voor het onderwijs zal evenwel een éénzijdige beperking tot politiek, tot onverdraagzaamheid kunnen leiden en in elk geval onherstelbare culturele verliezen met zich meebrengen.

Vandaar dat D'66 in de discussie over de doelstellingen van het onderwijs, steeds het fundamentele, de overdracht en verbreiding van cultuur naar voren schuift.

In deze nota is de kunst het cultuurelement dat tegen het licht wordt gehouden en daarom beperken we ons hier ook tot de relatie kunst en onderwijs. Juist daarbij moet nog een tweede verbinding tussen onderwijs en cultuur genoemd worden, die eveneens veel te weinig onder de aandacht wordt gebracht: naast de wetenschap, die onze kennis voortdurend uitbreidt en vernieuwt (en dus ook het onderwijs verandert), heeft ook de kunst een grensverleggende, een vernieuwende taak t. o. v. onze cultuur. Het bieden van een totaal andere kijk, het beklemtonen van een ogenschijnlijk ondergeschikt detail enz. enz., maken dat de kunsten - met de wetenschappen - een eigen taak hebben m. b. t. de ontwikkeling van onze samenleving.

Een goed kunstenbeleid moet - al in het onderwijs - aan deze parallel met de wetenschappen recht doen.

Het professionele kunsten- en kunstnijverheidsonderwijs.

Er is reden tot ongerustheid over het peil van ons professionele kunstenonderwijs. Het streven zou ook hier "niet meer, maar beter", dienen te zijn helaas is - vooral ook omdat conservatoria en akademies tot inzet van lokale prestigestrijd zijn gemaakt - het omgekeerde het geval. Er zijn in ons land op dit ogenblik niet minder dan twaalf conservatoria en zeven dansopleidingen. Deze woekering heeft geleid tot geringere vakkennis, verlaging van het niveau en daardoor stijgende werkloosheid onder de afgestudeerden. In dans en muziek, in toneel en beeldende kunst, is het niet moeilijk vele voorbeelden aan te wijzen van afgestudeerden die niet aan de slag komen, terwijl op arbeidsplaatsen waarvoor zij niet geschikt genoeg (b)leken, buitenlanders belanden. We hoeven maar te kijken naar de strijkersgroepen van onze grootste orkesten, of naar het meest extreme voorbeeld, het Nederlands Danstheater dat van z'n 26 arbeidsplaatsen voor dansers er 23 met buitenlanders bezet heeft.

Vernieuwing en verbetering van het kunstenonderwijs kan en mag niet langer wachten. Deze kan het best aangepakt worden door voor het kunstenonderwijs een apart wettelijk kader te organiseren. De mammoetwet, waarbinnen dit onderwijs de laatste jaren gerperst wordt, doet geen recht aan de eigen problematiek van het kunstenonderwijs en heeft door zijn bekostigingsregeling (subsidiehoogte afhankelijk van het aantal leerlingen) bijgedragen tot de impasse waarin we nu zitten. Ook de versnippering van het beleid over meer dan één departement, heeft aan deze zaak geen goed gedaan.

Het is daarom dat D'66 meent dat het kunstenonderwijs met de kunsten onder één bewindsman dient te komen (zie pag 10 van deze nota).

Bij de noodzakelijke vernieuwing van het kunstenonderwijs dienen volgens D'66 twee uitgangspunten voorop te staan:

- kunstenaars dienen opgeleid te worden tot een ambachtelijk hoog niveau en voorbereid te worden op de kwaliteitseisen die gesteld worden in de functies waarin zij, gezien hun eigen capaciteiten, als kunstenaar werkzaam kunnen zijn.
- kwaliteitsverbetering ontstaat alleen als meer ruimte wordt geschapen voor de individuele ontplooiing en dus bij grotere flexibiliteit in de onderwijskundige structuur; zo goed als in de wetenschappen, moet ook in de kunsten het experiment zijn plaats krijgen. Dit telt dan dubbel voor het kunstonderwijs.

De weg waarlangs de vernieuwing moet gaan, is te beschrijven met: ontkoppeling van het verband tussen leerlingenaantal en subsidiehoogte; vermindering van het aantal studenten per docent; een scherpere selectie waardoor men weer terug kan keren tot klassieke kwaliteitseisen; een betere bewaking van de studievoortgang.

De parallel met de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs dient hierbij in het oog gehouden te worden, alsmede de gewenste verschillen (flexibiliteit e. d.). Dwarsverbanden tussen het kunstonderwijs en het W. O. , tussen de verschillende vormen van kunstonderwijs (bv. beeldende kunst en bouwkunst) en tussen nederlandse en buitenlandse opleidingen, zijn essentieel.

Het vrijetijdskunst-onderwijs.

In het rapport "Kunstzinnige vorming in Nederland", komt een feitenmateriaal m. b. t. de kunstzinnige vorming op scholen, een droefstemmende werkelijkheid boven tafel: het is zeer, zéér ondermaats. Het gebrek aan gewicht dat kennelijk wordt toegekend aan de zgn. expressievakken, de samenstelling van dat rijtje vakken (muziek, tekenen, handvaardigheid, lichamelijke oefening), maken de typeringen "allegaatje", "restpost" en "voortdurend kind van de rekening" alleszins gerechtvaardigd.

Tekenen bijvoorbeeld beleefde in 1975 een record in negatieve zin. Deze ernstige en zeer verontrustende situatie wordt, behalve door een sociaal-psychologisch argument ("te onbelangrijk"), ook in de hand gewerkt door het ontbreken van enige samenhang in het beleid (geen zicht op lange termijn, weinig planning, geen inspiratie m. b. t. de rol van de kunsten in de samenleving). Er zou al veel gewonnen zijn, als de overheid door zijn kunstbeleid de bevolking voor participatie zou weten te winnen.

De breuk tussen publiek en kunst, zegt Kousbroek terecht, kan alleen geheeld worden door het onderwijs.

Dat onderwijs kan dan zowel binnen als buiten de school plaatsvinden, maar dient in beide gevallen in goede handen te zijn. Dat laatste is - vooral ook binnen de school- helaas vaak niet het geval.

Financiering.

Wanneer in het belang van een samenhangend kunstbeleid de zeggenschap over kunstonderwijs, kunstnijverheidsonderwijs e. d. onder Kunsten en Media gebracht wordt, dienen ook alle budgetten m. b. t. kunstprojecten in het onderwijsveld, naar deze portefeuille overheveld te worden. Het is bovendien volstrekt onjuist om projecten als "Componisten op scholen" of "Schrijvers School Samenleving"- zoals nu wel gebeurt- te financieren uit de toch al veel te krappe budgetten voor muziek en letteren. De ruimte hiervoor dient bij Onderwijs gevonden te worden en vervolgens afgestaan aan Kunsten en Media.

FINANCIËN

Vermogensbelasting

D'66 is voorstander van een verhoging van de belastingvrije voet in de vermogensbelasting, met daaraan gekoppeld een verhoging van de progressie in het tarief, oplopend van 0.8 tot 1.2% (zie Beleidsprogram 77/81, pagina 31 sub 1.3.3.). Bij invoering van een dergelijke maatregel dient aandacht geschonken te worden aan de fiscale uitzonderingspositie waarin scheppende kunstenaars t. a. v. de vermogensbelasting gebracht zijn. Wettelijk is het mogelijk - en enkele inspecties brengen het ook in praktijk - om houders van auteursrechten aan te slaan in de vermogensbelasting, door theoretische kapitalisering van in de toekomst tot uitkering komende auteursrechten. Daardoor wordt de auteursrechthebbende dan een vermogen toebedacht dat hij in geldmiddelen niet bezit. Door toepassing van deze theorie zouden individuele kunstenaars de bovengrens van de belastingvrije voet van de vermogensbelasting eerder bereiken dan alle andere staatsburgers.

D'66 verzet zich hiertegen: auteursrechten dienen fiscaal niet beschouwd te worden als renteopbrengsten uit een fictief vermogen.

Bij de vaststelling van normen voor beloning van kunstenaars, zoals de hoogte van de remuneraties voor opdrachten, werkbeurzen, stipendia en andere uitkeringen, dient bedacht te worden dat een inkomen uit een "vrij beroep" in de huidige verhoudingen 30 à 40% hoger moet liggen dan een inkomen in de hogere ambtenarenschalen, o. m. door het effect van pensioenvoorzieningen (zie D'66 beleidsprogram pag. 26, sub 1.1.1).

Enkele jaren geleden is het zgn. "kasstelsel" afgeschaft. Nu wordt belasting betaald over het in een jaar verdiende inkomen, ongeacht of dit opgenomen is of niet. Onder het kasstelsel werd belasting betaald over het in een jaar ontvangen inkomen. Door de afschaffing van dit stelsel worden kunstschilders met een verkoopie in hun praktijk, schrijvers van een eenmalige bestseller, of componisten met een "hit" ernstig gedupeerd. Voorheen was het mogelijk het inkomen uit dergelijke successen te reserveren voor magere jaren, nu wordt het in het jaar dat het verdient wordt geheel afgeroomd door de hoge progressie in de inkomstenbelasting. Het systeem van "middeling" over drie inkomensjaren is voor vrije kunstenaars met een enorme inkomensfluctuatie door de jaren heen, waarbij de inkomenspiek slechts een korte periode bestrijkt, een onvoldoende instrument. Merkwaardig is dat de fiscus wel faciliteiten toekent aan beroepsvoetballers, waarbij rekening gehouden wordt met de gegeven kortheid van hun lucratieve carrière, maar niet aan scheppende kunstenaars, die toch ook vaak hun succes tot een korte reeks van jaren beperkt zien. Wederinvoering van het kasstelsel voor vrije kunstenaars is een daad van fiscale rechtvaardigheid.

De van gemeente tot gemeente verschillende politiek inzake heffing van vermakelijkheidsbelasting, is schadelijk voor het film-, toneel- en concertleven. Vreemd is bijvoorbeeld dat de vermakelijkheidsbelasting is afgeschaft voor alle bioscopen, maar niet voor vertoningen in filmhuizen in het zgn "alternatief circuit". Afschaffing van deze belasting voor culturele manifestaties in de ruimste zin, verdient overweging, waarbij bestudeerd zou kunnen worden in hoeverre deze belasting vervangen zou kunnen worden door een bestemmingsheffing t. b. v. nederlandse produktiefondsen.

c. DE SUBSIDIEPOLITIEK - DE FINANCIËLE RUIMTE.

D'66 beschouwt subsidies als een beleidsinstrument voor de overheid. Wel geeft

D'66 zich er rekenschap van dat subsidies en vergelijkbare bijdragen geen wettelijk recht zijn en dat in vele gevallen de voorkeur gegeven zou dienen te worden aan wettelijke bijdrageregelingen boven beleidssubsidies. Van beleid naar erkend recht dus.

Hoe dan ook, over subsidies en vooral kunstsubsidies wordt te vaak oneigenlijk gedacht. Grote subsidies aan takken van industrie, worden in de openbare mening gemakkelijker geaccepteerd dan de relatief geringe subsidieuitkeringen aan kunstenaars en kunstinstututen.

Subsidies houden toneel, dans, opera, muziek e. t. q. betaalbaar voor iedereen; subsidies aan individuele kunstenaars compenseren de negatieve effecten van een op massificatie gerichte economie. Subsidies zijn geen aalmoes, maar beloning dóór de gemeenschap voor áán de gemeenschap bewezen diensten, zelfs al zijn de burgers van die gemeenschap zich (nog) niet altijd van die diensten bewust. Wanneer de overheid - geheel terecht- concertbezoek goedkoop houdt ten behoeve van de consument, wordt de componist als negatief bijverschijnsel in zijn inkomen benadeeld.

Componisten ontvangen hun auteursrecht als een vast percentage van de kassa-opbrengst. Is die kunstmatig laag, dan is hun inkomen kunstmatig laag. Subsidie aan de componist is daarom geen gunst, maar een plicht van de overheid. Het is temeer merkwaardig dat met het onderwerp kunstsubsidies zo gretig demagogie bedreven wordt, omdat het gehele overheidsbudget voor de kunsten (de "C" van CRM) anno 1977 slechts 0.2% van de totale Rijksbegroting belooft.

De huidige subsidiepolitiek voor de kunsten laat een duidelijke tweedeling zien tussen uitvoerende en scheppende kunsten, waarbij de uitvoerende kunsten het leeuwendeel van het budget voor zich opeisen. Dat is ook logisch, want de uitvoerende kunsten maken gebruik van kostbare apparaten met hoge loonkosten, terwijl de scheppende kunsten technisch veel minder dure eisen stellen.

Sinds 1945 is het subsidiebeleid bovendien vooral gericht geweest op garanties voor de loontrekkenden in het kunstbedrijf enerzijds en het drempel-verlagen van de kunststempels anderzijds. In beide opzichten een voorbeeld van goede sociale politiek.

Een combinatie van deze politiek, met zowel een permanente inflatie als een bezuiniging op de beschikbare budgetten, dreigt evenwel desastreus te worden voor de scheppende kunsten.

Immers, de subsidies aan de uitvoerende kunstbedrijven moeten jaarlijks tenminste stijgen met de wettelijke inflatiecorrectie op de loonsommen.

Bij in absolute zin gelijkblijvend budget, betekent dit dat het aandeel van de uitvoerende kunsten jaarlijks zal toenemen ten koste van het aandeel van de scheppende kunsten. Globaal gesproken is in 1977 90% van de rechtstreeks subsidies van CRM toebedeeld aan de uitvoerende kunsten en slechts 10% aan de scheppende. Bij een blijvende ontwikkeling als hierboven geschetst, betekent dit dat in ca. drie à vier jaar nauwelijks meer geld voor de scheppende kunsten beschikbaar zal zijn.

Aangetekend dient daarbij nog te worden dat het cijfer van 10% in feite zelfs geflatteerd is, want bijvoorbeeld in de filmwereld komt slechts 15 à 20% van de subsidies ten goede aan de scheppende kunstenaars die bij de film betrokken zijn, en in het letterenbudget schuilen ook posten voor b. v. musea en voor proefopvoeringen van dramatisch werk, die aldus met creativiteit onvoldoende van doen hebben.

D'66 meent dat er zonder enig uitstel bestudeerd dient te worden in hoeverre een herverkaveling en mogelijke verruiming van de kunstenbudgetten haalbaar is. Overwogen zou daarbij kunnen worden of het bij het huidige koopkrachtniveau werkelijk noodzakelijk is de theater- en concertprijzen kunstmatig zo laag te houden. Of de uitvoerende kunsten niet bij enig zelfonderzoek tot interne bezuinigingen kunnen komen die niet schadelijk zijn voor hun artistieke mogelijkheden, bv. door doelmatige centralisatie van de dure technische apparaten. Maar het zou niet juist zijn deze herverkavelingsplannen los te zien van het gehele begrotingslandschap. Wanneer de maatschappij de creativiteit nodig heeft, dan dienen ook andere verschuivingen de financiële ruimte te scheppen om het Kunsten en Media mogelijk te maken een goede subsidiepolitiek te voeren. Bij begrotingsvaststelling moet de prioriteit voor de scheppende kunsten harder op tafel gelegd worden dan tot nu toe is gebeurd. We verwijzen hierbij ook naar het in de preambule gestelde t. a. v. een samenhangend cultuurbeleid.

In zo'n samenhangend cultuurbeleid dient bijvoorbeeld ook de realiteit aanvaard te worden, dat de televisie voor de verspreiding van produkten van uitvoerende kunst numeriek belangrijker is dan alle theaterkunsten tezamen. Consequentie daarvan moet natuurlijk niet zijn het aantasten van de theaterkunsten, maar wel het vergroten van de eigen financiële mogelijkheden van de TV-componenten. Ook naar de ruimte daarvoor dient bij herverkavelingsonderzoek gezocht te worden.

We moeten overigens de financiëring van een kunstenbeleid niet geheel willen zoeken op het vlak van subsidies. Er zijn juist voor de scheppende kunsten door overheidsmaatregelen bronnen van zelffinanciering aan te boren, die de druk op het subsidiebudget kunnen verminderen.

In een schaduwbegroting die de Vakbond van Schrijvers VVL in 1977 via de Federatie van Kunstenaarsverenigingen aan de minister van CRM heeft aangeboden, wordt becijferd dat voor een door de VvS/VVL minimaal noodzakelijk geachte verhoging van t. b. v. de letterkunde gevoteerde gelden à f 19.000.000.-, in plaats van het huidige bedrag van totaal f 5.000.000.-, alleen al f 13.000.000.- zou kunnen komen uit invoering van een wettelijk leenrecht. Nu kan natuurlijk aangevoerd worden dat ook het bedrag van dit leenrecht uit overheidsmiddelen bestreden dient te worden. Maar dat is een andere keuze. Wanneer wij vinden dat de bibliotheken een lage financiële drempel moeten hebben - en dat vindt D'66 - dan dient het geld daarvoor in elk geval niet gevonden te worden in het letterenbudget, want dan zouden de schrijvers uit eigen zak voor hun lenerslezers betalen. Natuurlijk is dit een verplaatsing van de begrotingsproblematiek, maar wel een gezonde.

Andere zelffinanciering kan zelfs geheel of gedeeltelijk buiten bezwaar van de overheidskas gevonden worden. We noemen hierbij:

- Fondsvorming uit collectieve percepties (zie ook justitie, pag. 12)

- Fondsen BUMA:

10% van het totaal door BUMA aan muzik auteursrechten geïncasseerde jaarbedrag wordt - vóór afrekening met het buitenland - gereserveerd in een fonds voor culturele en sociale taken. Er is alle reden om deze fondsvorming in een algemene financiering van een kunstenbeleid te betrekken. Er is geen enkele reden om niet een dergelijke fondsvorming na te streven inzak STEMRA (mechanische rechten) en SEBA (dramatische en literaire rechten). Daartoe zou het wel noodzakelijk zijn aan STEMRA en SEBA een aan BUMA gelijk statuut toe te kennen. De totale opbrengst van een dergelijke fondsvorming kan geschat worden op ca. f 7.000.000.- per jaar.

- Fondsen Reprorecht:

De Algemene Maatregel van Bestuur m. b. t. de artikelen 16 bis en 17 van de Auteurswet, regelt de plicht tot betaling van reprorechten bij het vervaardigen van fotocopieën (reprografieën) van auteursrechtelijk beschermde werken. Incasso en repartitie van deze rechten is door de overheid vooralsnog aan het partikulier initiatief overgelaten. Auteurs en uitgevers hebben hiertoe de Stichting Reprorecht opgericht, maar een voorlopige indruk is dat het zeer moeilijk zal zijn om binnen dit samenwerkingsorgaan eensgezindheid te bereiken over besteding van de te incasseren bedragen, die blijkens een onderzoek van de Stichting voor Economisch Onderzoek van de Universiteit van Amsterdam in de orde van grootte van 23.000.000. - per jaar geschat dienen te worden. Het onderzoek dateert uit 1974 en wordt in gezaghebbende kring als achterhaald beschouwd, maar er is geen reden om aan het genoemde bedrag - schatting voor 1979 - te twijfelen.

Aanwijzing van individuele rechthebbenden zal praktisch zeker onmogelijk zijn. De toelichting op de AMVB suggereert dan, dat de opbrengsten dienen toe te vloeien aan algemene (sociale) taken die in relatie staan met de categorieën werken waaruit gereprografeerd wordt. Binnen een gedwongen samenwerkingsorgaan van twee van nature tegengestelde partijen als uitgevers en auteurs, is een dergelijke formulering uiteraard conflictuitlokkend.

De overheid zal dan ook niet kunnen ontkomen aan haar plicht toe te gaan zien op de besteding van het leeuwendeel van deze miljoenen, die uitgegeven dienen te worden aan nieuw (wetenschappelijk) onderzoek, literaire opdrachten, verruiming van publicatiemogelijkheden voor zowel wetenschappelijke en educatieve, als literaire auteurs, steun aan componisten (reprografie is een al te makkelijk middel tot "vervreemding" van partituurgegevens) en sociale maatregelen t. b. v. auteurs in de ruimste zin. Het komt ons niet te wild voor om uit deze fondsen op langere termijn 10.000.000. - per jaar te stellen als mogelijk "subsidievervangend" middel.

- Betalend Publiek Domein

We verwijzen naar het hierover op pag. 12 (justitie) reeds gestelde. Een "betalend publiek domein" zou opgebracht worden door het particulier bedrijfsleven (uitgeverijen, vrije toneelproducenten, concertimpresario's) en de gesubsidieerde sector (toneelgezelschappen, orkesten, radio, T. V.).

Een becijfering van de opbrengst is in hoge mate speculatief en als we hier een bedrag noemen van 1,5 miljoen, is dat op geen enkele echte zekerheid gebaseerd.

Belangrijker is evenwel dat een betalend publiek domein een uiterst gewenst sociaal-cultureel neveneffect heeft. Op het ogenblik is het zo dat uitgevers en producenten in geval van financiële nood hun éérste bezuinigingsmaatregel vinden in een vlucht naar het publiek domein. Daarmee worden hun acute economische problemen dus afgewenteld op de rug van de levende auteurs en componisten, tot schade van de levende cultuur. Een betalend publiek domein sluit dat al te gemakkelijk veiligheidsventiel en opent de weg naar een waarachtiger culturele keuze. Het cultuurpolitiek effect daarvan is waarschijnlijk belangrijker dan het neveneffect van de 1.500.000. - aan fondsvorming.

Aanverwante rechten / Volgrecht / Export.

Het schatten van een theoretische opbrengst t. b. v. uitvoerende kunstenaars als gevolg van ratificatie van de Conventie van Rome, is zo mogelijk nog moeilijker dan het schatten van de opbrengst uit het betalend publiek domein. We willen

ons er hier dan ook niet aan wagen, maar er slechts op wijzen dat zulks een ratificatie tot gevolg zou hebben dat met name de uitkeringen van Sociale Zaken aan de uitvoerende kunstenaars (musici) niet onaanzienlijk zouden kunnen dalen. Hetzelfde geldt voor een aantal beeldende kunstenaars bij invoering van een "Volgrecht", waarbij aangetekend mag worden dat met name de franse en duitse praktijk t. a. v. volgrecht en (vooral ook) reproductierechten van beeldende kunstenaars, bewijst dat het hier niet op speldegeld, maar wel degelijk om miljoenen gaat. Wijzen we nog op het auteursrechtelijk opbrengsteffect van export-verbetering (vooral voor onze grafici, maar ook voor andere beeldende kunstenaars, componisten en (moeilijker) prozafsten en toneelacteurs, dan moet het in elk geval duidelijk zijn dat deze en soortgelijke activiteiten (filmpromotie !) verlichtend zullen werken op het rechtstreeks subsidiebeleid. Het is dan ook daarom dat D'66 pleit voor een hoge prioriteit in de uitwerking van deze ideeën, die alle het extra voordeel hebben dat uit de opbrengst op maatschappelijk zichtbare wijze diensten beloond kunnen worden, die nu nog vaak beloond worden uit een subsidiepot die - hoewel maatschappelijk zeer relevant- zich aan het zicht onttrekt.

Concluderend mogen we stellen dat de auteursrechtelijke maatregelen die D'66 voorstaat het kunstenbudget buiten bezwaar van de schatkist met ten minste 10% zou kunnen verhogen. Met andere woorden dat kunstenaars bij behoorlijke juridische regelingen 10% minder "hulpbehoeven" zouden zijn dan ze nu vaak voorgesteld worden. Hetgeen sociaal zowel als budgettair toch niet helemaal een druppel op een gloeiende plaat mag heten.

Ontleend aan de RIJKSBEGROTING 1977, Afd. Kunsten

Een zeer globale benadering van de verdeling van subsidiegelden over de verschillende categorieën geeft het volgende beeld:

Totale directe subsidies f 131.000.000.--

Hiervan is:

	34	%	voor uitvoerende muziek
	12	%	voor uitvoerende amateurmuziek
	17.5	%	voor operagezelschappen
	4.5	%	voor balletgezelschappen
x	0.5	%	voor componisten en choreografen tesamen
	15	%	voor toneelgezelschappen
	1.5	%	voor mimegezelschappen
x	3	%	voor letteren (inclusief dramaturgie en leengeld)
x	6.5	%	voor beeldende en bouwkundige kunstenaars (excl. B. K. R. - sociale zaken)
	<u>5.5</u>	%	voor film
	100	%	waarvan 10% voor scheppende kunsten (zie x)

N. B. De lagere overheden subsidiëren voornamelijk in de sectoren orkesten, toneel en opera, zodat het totale subsidiebeeld nog aanzienlijk ongunstiger is voor de scheppende kunsten.

DE SCHEPPENDE KUNSTEN

Hoewel vooropgesteld blijft dat de kunstenaar als elke burger zijn recht op vrije keuze gewaarborgd moet zien, en het dus slechts aan hem is om uit te maken of hij geheel vrij wil werken, danwel betrokken wil zijn bij directe projecten t. b. v. de gehele samenleving, prefereert D'66 een actief opdrachtenbeleid boven een tot een automatisme wordende subsidie-verstrekking.

Het actieve karakter van zo'n opdrachtenbeleid dient zich echter niet te beperken tot de verstrekking van opdrachten. In dat geval zou zo'n beleid zich gemakkelijk kunnen ontwikkelen tot een zinledige vorm van werkverschaffing. Van de gedecentraliseerde of te decentraliseren advieslichamen mag creativiteit gevraagd worden bij het ontwerpen van een zo divers mogelijk opdrachtaanbod aan scheppende kunstenaars; van de overheid kan bovendien geeist worden dat zij meer dan tot nu toe haar opdrachtenbeleid controleert in de praktische uitvoering, zowel als in de toepasbaarheid. Wanneer bijvoorbeeld aan het gesubsidieerd beroepstoneel subsidievoorwaarden gesteld worden m. b. t. het aantal te spelen stukken van eigen bodem en de controle op de naleving van deze subsidievoorwaarden onbreekt (een voorbeeld uit een vers verleden), dan heeft het ook weinig zin om aan toneelschrijvers opdrachten te verstrekken tot het schrijven van stukken, die dan niet tot opvoering kunnen komen. Om bij hetzelfde voorbeeld te blijven: nederlandse dramaturgie kan pas goed van de grond komen, wanneer de toneelacteurs ook in staat gesteld worden voor en tijdens de periode van instudering nauw samen te werken met regisseur en acteurs. De subsidievoorwaarden anno heden maken zo'n nauwe samenwerking moeilijk, omdat toneeldirecties geen subsidiabel tijdelijk dienstverband met acteurs kunnen aangaan. Ook daardoor wordt het nuttig effect van opdrachten teniet gedaan. Het organiseren van eenmalige proefopvoeringen op overheidskosten is dan een noodverband dat de wonde schamel bedekt, maar niet geneest. Met zulke noodverbanden worden de scheppende kunstenaars (i. c. hun producten) in een couveuse gelegd en verwordt integreren tot isoleren.

Tijdelijke dienstverbanden voor zelfstandige kunstenaars zijn onontbeerlijk onderdeel van een goed opdrachtenbeleid, zolang een sociaal statuut voor scheppende kunstenaars (zie pag. 12) nog niet gerealiseerd is.

Ander voorbeeld: de regeling dat 1% van de bouwsom van openbare bouwwerken gereserveerd moet worden voor esthetische en kunstzinnige voorzieningen, levert een rijke opdrachtenbron op voor beeldende kunstenaars. De overheid dient er dan wel op toe te zien dat haar eigen regeling niet wordt uitgehold door toe te staan dat koperen deurknoppen en pastelkleurige tegeltjes gefinancierd worden uit deze 1%-regeling.

In dit verband moet er de nadruk op gelegd worden dat bij een opdrachten-beleid de invloed van de exploitanten (van bouwers tot bioscoopexploitanten, van uitgevers tot toneeldirecties) scherp begrensd dient te zijn. Uiteraard dienen zij in democratische besluitsorganen hun stem te kunnen laten horen, maar te eenzijdige invloed van de exploitatiekant zou tot culturele verarming (kunnen) leiden.

Een opdrachtenbeleid is ook nadrukkelijk iets anders dan een prijzenbeleid. D'66 wijst overheidsmedewerking aan verlening van kunstprijzen af, zodra daarbij een competitie-element in het spel komt. Het moeten dingen naar prijzen, plaatst de kunstenaar maatschappelijk weer in een uitzonderingspositie, waar metselaar en referendaris ook niet met hun vakgenoten behoeven te concurreren om een stukje inkomen te verwerven.

(Hierbij wordt uiteraard een uitzondering gemaakt voor prijzen waarvoor géén medewerking van de kunstenaar gevraagd wordt; dat zijn geen "prijzen" in de strikte zin, maar onderscheidingen, verleend namens de gemeenschap). Bij een actief opdrachtenbeleid gaat het naar de mening van D'66 bepaald niet alleen om zulke voor de hand liggende zaken als "een beeld bij een stadhuis of ziekenhuis", "een toneelstuk voor groep x of zuil y", "een compositie voor het ABC-trio"... etc. Natuurlijk zijn dat belangrijke zaken, maar juist hier kan vorm gegeven worden aan een beleid van integratie van kunst in de samenleving. Kunstenaars zouden via opdrachten ingeschakeld moeten kunnen worden bij projecten van ruimtelijke ordening, in esthetisch-adviserende functies, begeleiding van projecten van vrijetijds-kunstbeoefening (expressievakken, amateurtoneel, koor -harmonie- fanfare en andere vormen van muziekbeoefening), organisatie van festiviteiten (als beroepsversierders), projecten op scholen, in jeugd- en buurthuizen etc. (Vergelijk de activiteiten van de Stichting Schrijvers, School, Samenleving).

Een zodanig actief opdrachtenbeleid tenslotte, mag niet alleen niet in de plaats treden van de mogelijkheid voor elke kunstenaar om zich terug te trekken en zijn vrije werk in volle vrijheid te scheppen (daartoe dan ook economisch in staat gesteld), maar dient bovendien rekening te houden met de problematiek van de kunstenaar, die in de harde slijtageslag van zijn vrije ambacht zich na verloop van tijd de mogelijkheid ziet ontglippen om nog redelijk aan opdrachten te voldoen, danwel tot een behoorlijke vrije productie te komen. Een opdrachtenbeleid kan en mag nooit geheel in de plaats treden van noodzakelijke sociale voorzieningen.

In het kader van deze nota inventariseerde D'66 de wensen die bij de verschillende beroepsorganisaties van kunstenaars leven. Voor zover deze wensen corresponderen met de maatschappelijke en politieke instelling resp. opstelling van D'66, heeft de partij ze als onderstaand in haar vaandel geschreven (voor zover de wensen unaniem bij al deze verenigingen uitgesproken werden, zijn ze al mede in het vorenstaande verwerkt.):

BEELDENDE KUNSTEN

Opheffing van de uitzonderingspositie van de kunstenaar.

Handhaving B. K. R. tot een betere regeling gevonden is. Bestudering van vraagstuk waarom sociale regeling, van beeldende kunstenaars méér eist ("contraprestatie") dan van andere staatsburgers. Toekomstig Rijksaankoopbeleid met kwaliteit als uitgangspunt. Beeldende kunstenaars inschakelen bij vormgeving in de ruimste zin. Meer opdrachten en kortlopende dienstverbanden. Stimulering van de eigen activiteit van de kunstenaar door bijdrageregeling tentoonstellingen, particuliere aankopen, stipendia, studie- en reisbeurzen.

Museumbeleid.

Niet te eenzijdige nadruk op de "maatschappelijke relevantie" van het museum, i. c. de educatieve taak. Deze is belangrijk, maar mag de conserverende taak niet in de weg staan.

Cultuurspreiding mag geen nivellering tot consequentie hebben, de individuele benadering van kunst door de burger is even belangrijk als collectief museum-bezoek onder educatieve begeleiding. Geen herverdeling van belangrijke collecties onder het etiket "regionalisering". Decentralisatie is niet hetzelfde als provincialisme. De overheid draagt ook verantwoordelijkheid voor eigentijds. De overheid voelt zich verantwoordelijk voor de leefbaarheid van de moderne samenleving. Uit dien hoofde is naast de bestaande wettelijke regelingen voor zuiverheid van lucht en water aandacht voor de visuele omgeving van belang. Mogelijke regelingen hiervoor zoals in detail afwerken van de directe omgeving van de woningen, inschakeling van kunstenaars hierbij, esthetische verzorging van landschappelijke ingrepen als wegen, waterwerken en viaducten en handhaving van de kwaliteit van de vormgevers op deze gebieden zullen sterk gestimuleerd worden, en zullen dan plaats dienen te vinden in de komende architectuurwet.

LETTEREN

Concernvorming in het uitgeversbedrijf, boekproductie volgens economische marktprincipes, snelle prijsstijging van het - ongesubsidieerde - boek, bedreigen de toekomstige uitgave van (vooral) debuten, "moeilijker" werken, herdrukken van werk van oudere auteurs. Aandacht en maatregelen om deze ontwikkelingen het hoofd te bieden. Invoering van de reeds onder "justitie" (pag. 12 e. v.) genoemde wettelijke maatregelen: leenrecht, betalend publiek domein. Formele beroepserkenning van de schrijver. (Diensten van sociale zaken verwijzen schrijvers nu naar vacatures in administratieve beroepen). Invoering van een nieuwe, betere berekeningsbasis voor Auteursrechten bij het gesubsidieerd toneel (elke stijging van subsidies verlaagt nu het auteurs-aandeel). Aanpassing van de stortingen in het Fonds voor de Letteren aan de maatschappelijke realiteit. Onderwijs- en ontwikkelingsprojecten met schrijvers niet financieren uit het krappe letterenbudget, maar uit het onderwijsbudget. (zie ook pag. 10, vorming nieuw ministerie). Geen discriminatie van non-fiction-auteurs en vertalers.

FILM

Modernisering van structuur en criteria productiefonds, dat nu slechts als bioscoop fonds fungeert, zodat subsidies ook verleend kunnen worden aan voor T. V. of alternatieve circuits te produceren films. Verbetering van de filmfinanciering, niet alleen door hogere subsidies, maar vooral ook door het scheppen van mogelijkheden tot zelffinanciering (zie ook pag. onder "bestemmingsheffing"). Uitbreiding van subsidie-criteria voor korte films (nu slechts gericht op experimentele en kunstzinnige producties) tot het gebied van educatieve films. Distributie en vertoning, evenals nu al bij andere kunstvormen het geval is, in subsidiebeleid betrekken. Stimulering van uitzending juist ook van de korte film via T. V. Openstelling van de (hilversumse) omroepfaciliteiten voor onafhankelijke filmers. Stichting van een Centrum voor het coördineren van de productie van audio-visuele werken. Conservering van beschikbaarstelling van die werken (ook T. V. -programma's) voor ander gebruik, onder gelijktijdige regeling van de auteursrechtelijke consequenties van zulke beschikbaarstelling. (zie ook pag. 13 onder leenrecht). Bevordering van export o. m. door stelselmatiger deelneming aan filmmarkten en festivals en door aanmoediging van internationale co-producties. Bevordering van nationale co-producties, bijvoorbeeld in samenwerkingen van filmers, omroepen en overheid. Meer op realisatie gerichte richtlijnen voor opdrachten aan scenaristen; meer ruimte voor evenredige

beloning van scenarioschrijvers. Afschaffen van verplichting tot overdracht van alle auteurs- en nevenrechten van filmers bij alle opdrachten via met name de Rijksvoorlichtingsdienst.

MUZIEK

Verbetering van uitvoeringskansen voor de eigen en eigentijdse muziek, o. m. door het stellen van redelijke subsidievoorwaarden aan orkesten en door bevordering van plaatsing van componisten in de artistieke leiding van orkesten. Meer plaats voor de muziekcultuur in het onderwijs (b. v. door middel van een project "Componisten op scholen", naar analogie van "Schrijvers School Samenleving". Zie hierover ook pag. 15 Kunst en Onderwijs). Meer en beter gebruik van oorspronkelijke nederlandse muziek bij producties voor T. V., film en radio, in het kader van het actief opdrachtenbeleid. Idem wat betreft inschakeling van componisten bij vrijetijds kunstbeoefening. Betere culturele controle op fondsen bij incassoverenigingen inzake het muziekauteursrecht (zie ook pag. 12).

UITVOERENDE KUNSTEN

Bij inventarisering van de wensen die onder de kunstenaars zelf leven t. a. v. verbetering van hun maatschappelijke uitgangspunten, valt het (toch nog weer) op dat uit kringen van scheppende kunstenaars ideeën naar voren komen die uiteraard te maken hebben met lotsverbetering, maar vooral toch met een diep verlangen naar betere communicatie, naar een rechtstreekser wisselwerking met een te vergroten publiek. Voor de uitvoerende kunsten is dat verlangen naar die wisselwerking per definitie gegeven. Zonder wisselwerking bestaan ze niet. Maar desondanks springt de tegenstelling in het oog dat de uitvoerende kunstenaars wensen formuleren die we als "behoudend" (gericht op handhaving van de status quo en meer nog uitbreiding van het bestaande), mogen kwalificeren. De ideeën uit die kringen hebben soms meer te maken met verzekering van werkgelegenheid dan met feitelijk cultuurpolitiek denken. Natuurlijk zijn ook die ideeën volstrekt legitiem, maar we kunnen er toch niet aan ontkomen dat de overheid - in casu de aangewezen gedecentraliseerde organen - voor een keuze zal (zullen) komen te staan. Wanneer de rek uit het staatsbudget raakt, kan en moet er door verlegging van begrotings-accenten toch ruimte gemaakt worden voor een verantwoord kunstenbeleid. Dat standpunt is in de voorgaande pagina's voldoende duidelijk gemaakt. Maar wanneer ongelimiteerde kostengroei van de "instituten van uitvoerende kunst" de budgetten voor scheppende kunsten dreigt op te slokken (zie pag. 22), dan zullen de uitvoerende kunsten bereid moeten blijken stappen terug te doen. In een verantwoord kunstenbeleid zullen dan ook getalscriteria een rol spelen. Het gesubsidieerd beroepstoneel levert per jaar in totaal 1.000.000. "voorstellingsstoelen" en kost de gemeenschap (1977) f 40.000.000.-. Die één miljoen stoelen worden bezet door een min of meer afgebakend publiek van 325.000 toneelminnaars, die dus ieder van de gemeenschap f 120.- per jaar ten geschenke krijgen om naar toneel te gaan kijken. Voor opera en dans liggen de cijfers nog iets hoger, voor concertbezoek ongeveer gelijk. Diezelfde "toelage" wordt niet verleend aan filmbezoekers, T. V.-kijkers of boekenlezers. Dat dient in de huidige economische situatie de toneelgezelschappen, orkesten, ballet- en opera-gezelschappen tot enige terughoudendheid in hun eisen te brengen. Verdere groei van deze vormen van passieve kunstrecreatie heeft voor D'66 een minder

hoge prioriteit dan steun aan ontwikkeling van de scheppende kunsten. Hetgeen anderzijds niet wil zeggen dat D'66 afbraak van instituten van uitvoerende kunst zou voorstaan.

Voor de uitvoerende kunsten is in een in hoofdlijnen verantwoorde sociale politiek het kader gegeven. Binnen dit kader dient gestreefd te worden naar een evenwichtige verdeling over de diverse taken.

Naast de conserverende functie dient vooral ook aan de experimentele, ontwikkelende functie van de podiumkunsten en de muziek voldoende zwaarte gegeven te worden. D'66 wijst een constructie af, waarbij onder het mom van "decentralisatie" juist de meest kritische theatervormen hun bescherming bij plaatselijke overheden zouden moeten vinden. De parallel met het voorgenoemen museumbeleid (zie pag. 24) dringt zich hier trouwens op. Ook wenst D'66 een lans te breken voor de "marginale" groepen i. c. operette- en kleinere dansgezelschappen, mimegezelschappen en uit de "experimenten"-pot gefinancierde initiatieven, die door de overheid in feite gedwongen worden tot een sociaal verwerpelijk beleid. Zoals "een klein beetje zwanger" niet bestaat, zo bestaat ook "een beetje subsidiabel" niet. Het is de spijkerharde consequentie van een subsidiebeleid dat de prijzen kunstmatig laag houdt, dat gelijke monniken ook gelijke kappen dienen te dragen, anders kan de overheid terecht van "concurrëntievervalsing" beschuldigd worden.

Het is de mening van D'66 dat het hele complex van uitvoerende kunsten in het kader van een herverkavelend kunstenbeleid doorgelicht dient te worden, dat vastgeroeste onderdelen wellicht enige kruipolie behoeven en dat domweg doorgaan tot de weg vanzelf doodloopt, (clichés: "de wal keert het schip", "de bomen groeien niet tot in de hemel"), een methodiek is die niet in een samenhangend kunstenbeleid thuishoort.

Bij zo'n doorlichting dient ook de plaats van de zgn. "vrije producenten" bezien te worden. Belangrijk is het daarbij te bedenken dat deze "vrije" toneelproducenten, waarop de overheid binnen het cultuurbeleid nu weinig greep heeft, in feite wel van subsidies profiteren, aangezien zij het gros van hun voorstellingen geven in gesubsidieerde theaters, en dat zij bovendien een negatieve invloed uitoefenen op de exploitatiemogelijkheden van het gesubsidieerde toneel.

Elke succesvolle "vrije" productie dwingt de overheid in feite tot méér subsidie aan de "gebonden" kant: toneelstukken die rendement opleveren zijn om geldelijke redenen steeds moeilijker door het gesubsidieerd toneel te verwerken. Een merkwaardig stelsel van communicerende vaten met hoogst ongewenste capillaire bijwerking.

Ten aanzien van de falende beroepsopleidingen voor de uitvoerende kunsten verwijzen wij naar het dienaangaande in de onderwijsparagraaf op pag. van deze nota opgemerkte.

Voor sanering van de geblokkeerde uitvoeringspraktijk op toneel-, ballet- en operagebied in Amsterdam is spoedige realisering van het Nationaal Muziektheater van primordiaal belang. Door de opeenhoping in de te kleine Stadschouwburg blijft het hoofdstedelijk publiek nu vaak verstoken van belangrijke theaterproducties van elders, terwijl de vaste bespelers in de meest letterlijke zin "niet uit de voeten kunnen".

D'66 wil ook pleiten voor de speciale belangen van de beroepsgroep van balletdansers. Te weinig wordt er op het ogenblik rekening gehouden met het bijzondere karakter van de beroepsloopbaan van deze categorie. Reeds op 30/40-jarige leeftijd dient een danser zich om te scholen tot andere bezigheden. Tijdens zijn relatief korte beroepsperiode wordt van hem veel meer inspanning geëist dan

van andere werknemers (in het seizoen zijn werkweken van zestig uur meer regel dan uitzondering); zijn pensioenopbouw dient in minder jaren plaats te vinden, maar desondanks wordt hij (zij) in de eerste jaren van zijn loopbaan gehonoreerd naar de normen van het minimum-jeugdloon. In de subsidies aan de balletgezelschappen zou extra ruimte aangebracht moeten worden voor verhoging van de loonschaal van jeugdige dansers, bekostiging van betere afvloeiingsregelingen en aangepaste pensioenen.

DE VRIJETIJD KUNSTBEOEFENING

Activiteiten van amateuristische (wij geven de voorkeur aan "vrijetijds") kunstbeoefening zijn "als uiting van cultuurparticipatie buitengewoon belangrijk. Voor velen is het de eerste en vaak enige ontmoeting met kunst, middel tot ontwikkeling van de persoonlijkheid." De aangehaalde woorden zijn van de Minister van C. R. M. en te vinden in de nota "Kunst en Kunstbeleid" (juli 1976). Hoe belangrijk, kunnen we illustreren aan de hand van cijfers uit het amateurtoneel, in de wetenschap dat het in de wereld van koren en harmonie/fanfane in gelijke mate krioelt van activiteiten.

Er zijn in ons land meer dan 3000 amateuroneelverenigingen, die tesamen een arsenaal van 150.000 spelers bundelen. Gemiddeld geven ze 9000 premières per jaar, ofwel tenminste 18.000 voorstellingen, waarnaar zo'n 3.500.000 mensen komen kijken. Meer dan driemaal zoveel plaatsen als het beroepstoneel verzorgt. Alleen het aantal actieve beoefenaren is al haast 50% van het potentieel aantal passieve bezoekers van het beroepstoneel (zie ook pag 26). Bovendien bleek al in 1957 uit een wetenschappelijk onderzoek (De Wolff-Hissink, Amsterdam; zeer verouderd, maar recent materiaal ontbreekt), dat het amateurtoneel in hoofdzaak belangstelling ondervindt bij mensen met een laag opleidingsniveau, en dat de belangstelling statistisch afneemt naarmate persoonlijke welstand en opleidingsniveau toenemen. Juist de laatste jaren is er evenwel een sterke ontwikkeling gaande naar een categorie amateurtoneel die moeilijker repertoire aandurft en hier een publiek voor vindt. Maar er is geen reden om de algemene conclusies uit 1957 geheel verouderd te achten. Ook bleek toen al dat regelmatig bezoek aan amateurtoneel en operette een stimulans vormt tot regelmatig bezoek aan beroepsuitvoeringen. Alles bijeen reden te over om in een samenhangend cultuurbeleid, in een voorwaarden-scheppend kunstenbeleid, waarin het mensen mogelijk gemaakt moet worden om "op eigen wijzen en vanuit eigenwijze motieven aan de cultuur deel te nemen" (preambule van deze nota), de aandacht sterk te richten op voorwaardenscheppende activiteiten aan deze brede basis van het kunstengebeuren.

De Minister stelt in zijn nota "Kunst en Kunstbeleid": "In het algemeen is het goed de afstand van de professionele tot de amateuristische kunstbeoefening te verkleinen. Een probleem is daarbij wel dat het amateurisme over het algemeen, met uitzondering van de sector muziek, nog weinig binding heeft met het professionele kunstleven. Maar in ieder geval, waar initiatieven in die richting genomen worden, verdienen zij aanmoediging".

Initiatieven verdienen aanmoediging. De uitspraak is naar de mening van D'66 te afstandelijk, veel te weinig geëngageerd voor een zo belangrijke zaak als de samenwerking - in beider belang, tot beider inspiratie - van beroeps- en vrijetijdskunstenaar. De verschillen in vaardigheid mogen (soms) groot zijn, er is meer dat hen bindt, dan dat hen zou moeten scheiden. Juist in de wereld van de vrijetijds kunstbeoefening liggen voor de beroepskunstenaar de mogelijkheden tot integratie. D'66 pleit dan ook niet voor aanmoediging van toevallig ontstane initiatieven, maar voor een bewuste politiek van stimulering van de dwarsverbindingen tussen beroeps en amateurkunstenaars.

Mr. H. J. Zeevalking, niet alleen D'66 staatssecretaris (demissionair) en kandidaat-kamerlid, maar bovendien voorzitter van het Nederlands Centrum voor het Amateurtoneel N. C. A. , wees er al in 1974 op, dat er een duidelijk gebrek aan integratie van beroepskunstenaars en amateurs is. Dat vloeit, volgens Zeevalking, voort uit het feit dat "de cultuurlijke hebbertij in Nederland een veel te smalle basis heeft", tengevolge van het feit dat "kinderen in het onderwijs nog onvoldoende met kunstvakken in aanraking komen." (zie pag 17 van deze nota).

Het is uitstekend - zoals de minister doet - de beleidsverantwoordelijkheid voor het vrijetijds kunstgebeuren dicht bij de beoefenaren, d. i. op lokaal en provinciaal niveau, te leggen. Het is zeker niet juist - zoals de ministeriële nota bepleit - om vrijetijds kunstbeoefening en kunstzinnige vorming op één hoop te vegen, naar de provinciale "centra voor kunstzinnige vorming." Dit houdt het gevaar in dat alle activiteiten buiten de toekomstige centra (en dat zullen er, gezien de veelvormigheid van de vrijetijds kunstbeoefening altijd meer zijn dan erbinnen), ofwel in een niet-passend keurslijf gedwongen worden, ofwel in de kou blijven staan. D'66 pleit dan ook voor verruiming van de budgetten van lagere overheden ten behoeve van steun aan alle zinvolle initiatieven op het gebied van vrijetijdskunst.

Alweer uit de kring van het amateurtoneel worden bovendien suggesties gedaan die kunnen bijdragen tot samenwerking en integratie en die nu eens niet neerkomen op directe geldelijke bijdragen van de overheden. De gedachte bijvoorbeeld, om beroepstoneelspelers die bij hun gesubsidieerde gezelschappen een periode "vrijlopen" (hetgeen wil zeggen dat er in lopende productie geen passende rol voor ze is, terwijl hun salaris uiteraard doorgaat), in zo'n periode in te schakelen voor regies of gastrollen bij amateurtoneel of -operette, of voor toneellessen aan amateurs en op scholen. Zinnig ook is het verlangen van het amateurtoneel, dat voor z'n opvoeringen vaak veroordeeld wordt naar achterzaaltjes van dorpscafé's, om tegen zeer gereduceerde vergoeding, gebruik te mogen maken van professionele schouwburgen op avonden dat deze toch leegstaan, hetgeen vooral in provinciesteden vele tientallen avonden per jaar het geval is. Uit kringen van beroepscomponisten en -schrijvers wordt het verlangen gehoord, dat in het opdrachtenbeleid meer rekening gehouden moet worden met opdrachten t. b. v. amateurgezelschappen. Deze en soortgelijke ideeën neemt D'66 graag over ter verdere verdediging.

In het vorenstaande kwam hoofdzakelijk de vrijetijdsbeoefening van toneel en muziek aan bod. Dat is logisch, omdat op dat gebied in ons land een rijke traditie bestaat. Maar ook de individuele vormen van kunstbeoefening dienen meer armslag te krijgen, wanneer we er nog steeds van uitgaan (zie preambule) dat mensen in de nabije toekomst wel méér vrije tijd, maar weinig méér geld krijgen. We denken dan aan open ateliers, vrije akademies (met de noodzakelijke expositieruimten), beschikbaarstelling van technische faciliteiten en materialen, daarnaast begeleidingen die het ambachtelijk niveau verhogen; met het niveau stijgt het genoegen voor alle betrokkenen.

CODA

Al nadert de nota "Kunst in de Samenleving" het slot, dat wil niet zeggen dat de samenstellers van mening zijn het onderwerp uitputtend behandeld en het laatste woord dienaangaande gesproken te hebben. De nota wil niet meer dan de contouren aangeven van een toekomstig beleid. Hier en daar werd een extra accent gelegd, waar dat naar onze mening nodig leek. Het is niet de bedoeling van D'66 het bestaande kunstbeleid te vernietigen en op de puinhopen een nieuw

te vestigen. In het reeds bestaande is veel te ontdekken dat als waardevol behouden dient te blijven. Dat D'66 een ombuiging van onderdelen van het kunstbeleid voorstaat, is menen wij duidelijk geworden. Meer aandacht voor de creativiteit, voor de scheppende kunstenaars, prima donna-allures in hun achterhaalde tijdperk achterlatend, meer aandacht voor de brede basis. Ook een aantal gereedschappen daarvoor werd aangereikt: decentraliseren van besluiten naar democratisch samengestelde beslissingsorganen, betere sociale en juridische bescherming, een ministeriële herindeling. Kortom, geen volledigheid, maar er is wel veel "overhoop gehaald".

Mogelijk wordt ons nu het verwijt gemaakt dat veel van onze ideeën meer geld kosten dan nu beschikbaar is en dat we lang niet altijd de weg gewezen hebben om dat meerdere te vinden. We wijzen er dan op, dat gesteld werd dat D'66 van mening is dat het kunstbeleid, als vitaal onderdeel van het cultuurbeleid, betrokken dient te worden in een "herverkaveling van het gehele begrotingslandschap". Het is ons iets te goedkoop te stellen dat "één straaljager minder, 12 miljoen méér voor de kunst betekent". Het voorgaande was per saldo geen defensienota. Bovendien hoeft de door ons geschetste ombuiging niet in één jaar zijn beslag te krijgen en zeker niet op alle punten. Wel is D'66 van mening dat de maatschappelijke ontwikkeling binnen afzienbare tijd van ons zal eisen meer voor de creativiteit op tafel te leggen. De ruimte daarvoor moet te vinden zijn. De huidige 0.2% van de Rijksbegroting zou zelfs bij vervijfvoudiging nog maar een marginale 1% opleveren. Negenennegentig procent voor de transpiratie en één procent voor de inspiratie, het zou werkelijk niet teveel zijn.

Van de werkgroep maakten tijdens de samenstelling van deze nota deel uit:

Milo Anstadt	auteur, TV-maker.
Niek H. Biegman	ambtenaar BZ.
Jetteke Bolten- Rempt	Kunsthistorica.
Laurens - Jan Brinkhorst	Demissionair staatssecretaris, kamerkandidaat D'66.
Herman Cohen Jehoram	hoogleraar auteursrecht en industriële eigendom, Universiteit van Amsterdam.
Rein Dool	beeldend kunstenaar.
Eduard Flor	beeldend kunstenaar.
P. Hans Frankfurter	filmer, redacteur "Film- en TV-maker".
Joop van Ginkel	
Jan F. Glastra van Loon	hoogleraar rechtsfilosofie, Amsterdam Voorzitter D'66.
Rike de Jager- Ruiter	
Etienne Klinkert	publiciteitsfunctionaris.
Jacob Kohnstamm	student, onderwijsdeskundige.
Erno F. Maas	Dir. Gelders Genootschap. Lid BKR-commissie, Penningmeester D'66.
Chel Mertens	onderwijspublicist, kamerkandidaat D'66, politiek secr. D'66.
N. F. I. Schwarz	lid Comm. v. Bestuur TH-Delft, lid Eerste Kamer-fractie D'66.
Jan van de Hazel	plaatserv. directeur Gelderse Raad voor het Jeugdbeleid, kamerkandidaat D'66.
Ernst van Altena	Auteur/vertaler. (eindredacteur van deze nota).

